

20. Necip Fazıl Kısakürek'ten Taha Toros'a Gönderilen Mektup Üzerine Bir İnceleme ¹

İnanç DOĞRUOĞLU ²

APA: Doğruoğlu, İ. (2026). Necip Fazıl Kısakürek'ten Taha Toros'a Gönderilen Mektup Üzerine Bir İnceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (51), 327-343. **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.20012584>

Öz

Bu çalışma, Necip Fazıl Kısakürek'in 1928'de Taha Toros'a gönderdiği mektuba odaklanmaktadır. Söz konusu metin, Latin harflerine bugüne dek aktarılmamış olması sebebiyle literatürde bir eksiklik olarak kalmıştır. Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınan bu belge, sadece iki önemli entelektüel şahsiyet arasındaki bireysel bir yazışma olmanın ötesinde, Türkiye'de Latin harflerine geçiş sürecinin kültürel, dilsel ve düşünsel boyutlarını yansıtan nadir metinlerden biridir. Harf Devrimi'nin hemen öncesinde kaleme alınmış olması, mektuba hem tarihsel hem de sembolik bir önem kazandırmaktadır. Söz konusu mektup, sadece iki entelektüel arasındaki yazışma değil, dönemin ruhunu, yazı devriminin yarattığı belirsizlikleri ve sanatçıların kimlik arayışlarını ortaya çıkaran nadir bir tanıklıktır. Çalışmada bahsi geçen mektup, kültürel ve tarihî bağlamı içinde değerlendirilmekte; Necip Fazıl'ın Harf İnkılabı karşısındaki tavrı, Servet-i Fünûn geleneğinden miras aldığı estetik anlayışla yaşadığı içsel gerilimler ve Taha Toros'un arşivci/belgeci kişiliği çerçevesinde ele alınmaktadır. Çalışmamız, Necip Fazıl'ın metin üzerinden ifade ettiği sanat, inanç ve kimlik arayışlarını dönemin edebî dönüşüm dinamikleriyle ilişkilendirirken, Taha Toros'un arşivcilik pratiğinin bu belgenin korunması ve bugüne ulaşmasındaki rolüne de odaklanmaktadır. Bu bağlamda mektup, sadece bireysel bir ifade biçimi olarak değerlendirilmemiş, aynı zamanda Cumhuriyet'in erken döneminde yaşanan kültürel dönüşümün edebî hafızada bıraktığı izlerin somut bir yansıması olarak ele alınmıştır. Özetle çalışmamız, bir taraftan Necip Fazıl'ın düşünsel evrimini erken bir döneme ait bir belge üzerinden yeniden okumayı hedefliyorken, öte yandan Taha Toros'un arşivci/belgeci kimliğinin modern Türk edebiyatı belleğinin oluşumundaki belirleyici etkisini vurgulamaktadır. Bu yönüyle söz konusu mektup, bireysel hatıranın ötesine geçerek, yazı devriminin kültürel hafızadaki izdüşümlerini anlamaya yönelik disiplinlerarası bir okuma imkânı sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Arşiv, Servet-i Fünûn, Mektup, Taha Toros, Necip Fazıl Kısakürek

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı - Turnitin / İthenticate / İntihal, Oran: %7

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 17.02.2026- **Kabul Tarihi:** 28.04.2026- **Yayın Tarihi:**

29.04.2026; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.20012584>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlleme

² Araş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı / Research Assistant, Kocaeli University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Modern Turkish Literature (Kocaeli, Türkiye) **e-posta:** inanc.dogruoglu@kocaeli.edu.tr, **ORCID ID:** <https://orcid.org/000-0002-2496-6315> **ROR ID:** <https://ror.org/0411seq30> **ISNI:** 0000 0001 0691 9040 **Crossref Funder ID:** 501100004077

An Analysis of the Letter Sent by Necip Fazıl Kısakürek to Taha Toros ³

Abstract

This study centers on a letter from Necip Fazıl Kısakürek to Taha Toros dated 1928. As it has not been previously transliterated into the Latin alphabet, this document represents a significant gap in the current scholarly literature. Written in Ottoman Turkish, this text goes beyond a private correspondence between two prominent intellectual figures and stands as a rare document reflecting the cultural, linguistic, and intellectual dimensions of the transition to the Latin alphabet in Turkey. Its composition on the eve of the Turkish Alphabet Reform grants it both historical and symbolic significance. The letter thus emerges not merely as an exchange between two intellectuals, but as a valuable testimony revealing the spirit of the period, the uncertainties brought about by the script reform, and the artists' search for identity. Within this study, the letter is examined in its cultural and historical context; particular attention is paid to Necip Fazıl's stance toward the Alphabet Reform, the inner tensions he experienced in relation to the aesthetic legacy of the Servet-i Fünûn tradition, and Taha Toros's role as an archivist and documentarian. The analysis also considers how Necip Fazıl's reflections on art, faith, and identity, as articulated in the letter, intersect with the broader dynamics of literary transformation in the period, while highlighting the crucial role of Taha Toros's archival practice in preserving and transmitting this document to the present day. In sum, this study seeks, on the one hand, to reassess Necip Fazıl's intellectual development through an early document, and, on the other, to underline the formative impact of Taha Toros's archival identity on the construction of modern Turkish literary memory. In this respect, the letter transcends the limits of personal recollection and offers an interdisciplinary perspective for understanding the cultural imprints of the script reform within collective memory.

Keywords: Archive, Servet-i Fünûn, Letter, Taha Toros, Necip Fazıl Kısakürek

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received – Turnitin /Ithenticate, Rate: 7

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article Registration Date: 17.02.2026-Acceptance Date: 28.04.2026-Publication Date: 29.04.2026; ; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.20012584>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Mektup türü Türk edebiyatında hem özel hem de kamusal söylemin taşındığı bir alan olarak görülmektedir. Necip Fazıl bu türü hem bireysel/kişisel/özel hitap (öğrencilerine, dostlarına, şeyh veya mürşit biçimindeki muhataplara yazılanlar) hem de kamusal ve siyasal sesleniş (politikacı, kamuoyuna yönelik mektuplar) olarak kullanmıştır. Fazıl'ın hem gerçek adreslilere yazdığı mektuplar hem de şiirsel/hatırlatıcı üslûpla kaleme alınan “mektup biçimli” şiirleri bulunmaktadır. Kısakürek'in 1940-1960'lı yıllarda politik aktörlere yazdığı mektuplar hem fikirsel hem de kamusal etki yaratmaya yönelik olduğu için edebî birer metin olarak da değerlendirilebilmektedir. Örneğin, Adnan Menderes'e yazdığı mektuplar derlenmiş ve yayımlanmıştır.⁴ Bu yazışmalar Necip Fazıl'ın siyasi-tarihsel konumunu, eleştirel/övgücü tutumlarını ve hitabet stratejilerini göstermesi bakımından önem taşır. Bu tür mektuplar, yazarın kamuoyunu etkileme çabasının açık örneklerinden biri olarak gösterilebilir. Necip Fazıl'ın bazı ünlü şiirleri, doğrudan mektup biçimini taşıyan “mektup-mesaj” görünümündedir. *Zindandan Mehmed'e Mektup* gibi metinler hem şiirsel imgelem hem de doğrudan hitap ögesi sayesinde mektup özelliği taşır. Bu metinlerde prototipik mektup öğeleri (muhatapın adı, içten nasihat/öyküleme, duygusal çağrı) şiir diliyle iç içe geçirilir ve bunun sonucunda metin hem lirizm hem de söylemci tartışma barındırır.

“Türk edebiyatının önemli sanatçılarından olan Necip Fazıl Kısakürek, başta şiirleri olmak üzere bütün eserlerinde insanın varoluşsal, ontolojik, psikolojik, sosyolojik, tarihsel, siyasî, ekonomik, kültürel ve kimliksel yönlerini özel bir sezgi ve tavırla ele alır. Necip Fazıl Kısakürek'in şiirlerinde özne “ben” ve “öteki”nin zaman-mekânla münasebeti, mekânın zamanı, zamanın mekânı içermesiyle yeni ve sürekli diyalektik bir ilişki ağı oluşturur.” (Şahin, 2024, s. 308)

Yine Taha Toros da (1912-2012), Türk kültür ve edebiyat tarihinin en önemli araştırmacı-yazar ve arşivcilerinden biridir. Onun adı, sadece telif eserleriyle değil, aynı zamanda 20. yüzyılın başından itibaren oluşturduğu kişisel arşivle de anılmaktadır. Bu arşiv, Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyet'in modernleşme yıllarına uzanan bir kültürel sürekliliği belgeleyen çok yönlü bir hafıza olması bakımından oldukça önemlidir. Toros, mektubu sadece bir haberleşme aracı olarak değil, “kültürel sürekliliği belgeleyen bir tür” olarak görmüştür. Taha Toros, edebî ve tarihî şahsiyetlerle yürüttüğü yazışmalarda, mektupların sadece birer iletişim aracı olarak değil, dönemin ruhunu yansıtan nitelikli birer “tanıklık vesikası” işlevi gördüğünü ısrarla vurgular. Özellikle *Edebiyatçılarımızdan Mektuplar*⁵ başlıklı derlemesi ve çeşitli dergi yazılarında kaleme aldığı metinler, onun mektup türünü hem estetik bir zarafet düzlemi hem de tarihsel bir belge hüviyetiyle ele aldığını ortaya koymaktadır. Toros'un bu arşivci/belgeci perspektifi, söz konusu yazışmaları basit birer not olmaktan çıkarıp dönemin edebî iklimini ve entelektüel temaslarını belgeleyen birincil kaynaklar statüsüne taşımaktadır. Toros, mektup yazımındaki samimiyetin ve üslup çeşitliliğinin tarihî belgelerin soğuk diliyle birleştiğinde, “yaşayan tarih”in oluştuğunu savunur.

Edebiyat kuramı kapsamında, bir metin biçiminin “tür” olarak değerlendirilebilmesi için sadece yazılı biçimin varlığı yeterli değildir. Dil, üslûp, kompozisyon ve okur-yazar ilişkisinde belirli işlevlerin görülmesi gerekir. Bu bağlamda, “mektup” biçimi -yani bir kişiden başka bir kişiye yazılmış, imzalı, gönderilme niyeti taşıyan yazılı metin- Türk edebiyatında hem yazılı kültürün bir parçası olarak hem de edebî kurmaca sınırlarını zorlayan bir anlatım biçimi olarak önem kazanmıştır. 19. yüzyıl Tanzimat dönemi ve onu izleyen Meşrutiyet sürecinde Türk edebiyatında modernleşme ve iletişim altyapısının değişimiyle beraber mektup yazımı hem toplumsal hem edebî düzeyde yaygınlaşmıştır. Araştırmalar bu

⁴ Karaca, Alaattin (der.). *Necip Fazıl'dan Menderes'e Mektuplar*. İstanbul: Kopernik Yayınları, 2018.

⁵ Toros, Taha. *Edebiyatçılarımızdan Mektuplar*. (Yayımlanmamış derleme, Taha Toros Arşivi, Atatürk Kitaplığı, İstanbul).

dönemde mektup biçimli yazışmaların kitaplaştırılması ve kamuoyuna dönük edebî/fikrî metinlerin parçası haline gelmesiyle birlikte “mektup edebiyatı” olgusunun Türkçede oluştuğunu göstermektedir. Örneğin Şinasi'nin annesine yazdığı mektup, dilin sadeleşmesi ve özel/kamusal alan sınırlarının değişimini yansıtan bir örnek olarak anılmaktadır. Bu dönemde mektup türü şu işlevleri üstlenmiştir:

-Bilgi, duygu ve fikir aktarımında yazılı özel iletişim yerine yaygın bir edebî paylaşım biçimi.

-Gazete, dergi gibi kamusal yayın organlarıyla mektuplaşma metinlerinin iç içe geçmesi, mektup biçiminin sadece özel yazışma olmaktan çıkarak edebî/fikrî metin haline gelmesi.

-Mektup biçiminin roman, hikâye, deneme gibi türlerde anlatım tekniği olarak yer alması.

Modern Türk edebiyatında mektup türünün doğrudan form olarak yayımlandığı ya da kurmaca anlatı içinde kullanıldığı örnekler artmıştır. Araştırmalar bu durum ışığında şu tespiti yapmaktadır: “Hangi döneme ait olursa olsun, mektuplar üzerindeki popüler ve akademik araştırmalar okuyucunun bu türe olan ilgisini had safhaya ulaştırmıştır” (Donbay, 2011, s. 89). Ayrıca mektup biçiminin roman veya hikâye gibi türlerde anlatım tekniği olarak kullanımının Türk edebiyatında kayda değer olduğu da belirtilmektedir. Modern dönemde mektup türünün edebî değer kazanmasının başlıca yönleri şunlardır:

-Karakterin iç dünyasına doğrudan erişim fırsatı: Mektup biçimi “muhtaçlık”, “özgürlük”, “kamusal/özel çatışmaları” gibi temaları işlemek için uygun bir zemin sunmaktadır.

-Biçimsel olarak türler arası geçişin sağlanması: Mektup biçimi romanın, hikâyenin, şiirin içinde yer alabilir ve böylece türler arasındaki sınırlar esnemektedir.

-Toplumsal belleğin, özel yaşamın metne dönüşmesi: Mektuplar tarihî, kültürel, sosyolojik veriler sunan edebî işlev özelliği taşımaktadır.

Edebî mektuplar; üslup çeşitliliği, duygusal derinlik ve düşünsel katmanlarıyla diğer yazılı metin türlerinden ayrılır. Mektup türü, yazarların sadece yazınsal kişiliklerini değil, aynı zamanda entelektüel çevrelerini, dönemin edebiyat ortamını ve kişisel dönüşümlerini de görünür kılmaktadır. Bu nedenle edebî mektuplar, sadece edebiyat tarihi açısından değil, aynı zamanda sosyoloji, tarih ve psikoloji gibi disiplinler açısından da zengin birer araştırma nesnesi sayılırlar. Mektupların arşivsel düzlemdeki değeri, çoğunlukla yazının tarihsel bir kayıt teşkil etme vasfıyla ilintili sayılmaktadır. Özellikle kamuoyuna yansımamış ya da özel koleksiyonların mahremiyetinde muhafaza edilmiş mektuplar, entelektüel tarihimizin henüz keşfedilmemiş katmanlarına erişim sağlayan birer anahtar işlevi görmektedir. Bu tür birincil belgeler, yerleşik ve kanonik tarih anlatılarının gözden kaçırdığı ya da teğet geçtiği detayları gün yüzüne çıkararak, tarih yazım sürecini zenginleştiren özgün perspektifler ve yeni okuma imkânları sunmaktadır. Özellikle Taha Toros gibi şahıs/birey arşivciliği yapmış isimler sayesinde günümüze ulaşan yazışmalar hem edebiyat hem de kültürel hafıza araştırmaları açısından kıymetli kaynaklar haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında özellikle Namık Kemal, Tanzimat dönemi Türk edebiyatında sadece şiir, tiyatro ve makale türlerinde değil, mektup türünde de kayda değer bir birikim bırakmıştır. Onun mektupları hem kişisel birer belge hem de dönemin düşünsel atmosferini yansıtan edebî metinler olarak değerlidir. Bu mektuplar, sadece özel yazışmalar değil, aynı zamanda millî kimlik, vatan sevgisi, fikir özgürlüğü ve sanat anlayışı üzerine derin bir söylemin parçasıdır. Namık Kemal'in mektupları, özellikle Ziya Paşa, Ali Suavi, Ebüzziya Tevfik ve Recaizade Mahmut Ekrem gibi çağdaşlarına hitaben yazdıklarıyla edebî nitelik kazanmaktadır. Bu mektuplarda Kemal, sadece dostane duygularını değil, dönemin entelektüel meselelerini de tartışmıştır. Örneğin Ziya Paşa'ya yazdığı bir

mektupta, edebiyatın toplumsal işlevine dair şu düşünceyi dile getirir: “Edebiyatın gayesi sadece zevk değildir, milletin terakkisine hizmet etmektir” (Tansel, 1969, s. 42). Bu ifade, onun sanat ve fikir arasındaki ilişkiye bakışını yansıtmaktadır. Mektuplarındaki dil, resmî Osmanlı Türkçesiyle samimi hitabet üslubunun iç içe geçtiği bir görünümde. Bu özellik, Tanzimat sonrası Türkçenin sadeleşme sürecine dair önemli ipuçları sunmaktadır (Enginün, 2014, s. 87). Kenan Akyüz'ün belirttiği gibi, “Namık Kemal'in mektupları, bir sanatkarın değil, bir fikir adamının heyecanlı nefesidir; ama bu nefes, edebi bir form içinde atılmıştır” (Akyüz, 1990, s. 54). Buradan hareketle mektup, onun için sadece bir iletişim biçimi değil, düşünceyi biçimlendiren bir yazı türüdür. Namık Kemal'in mektupları, Tanzimat döneminin edebi, dilsel ve ideolojik dönüşümünü belgeleyen bir ara tür olarak büyük önem taşımaktadır. Bu metinler hem bireysel hem de toplumsal bilinç arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Namık Kemal'in mektuplarındaki samimi ton, fikrî derinlik ve döneminin entelektüel çevrelerine hitap ederken benimsediği söylem biçimi, bu türü basit bir yazışma zemininden çıkarıp bilinçli bir entelektüel duruşa dönüştürmüştür. Bu perspektiften bakıldığında, Namık Kemal külliyyatı içindeki mektuplar, mektup türünün Türk edebiyatındaki modernleşme sürecinde ve düşünsel bir derinlik kazanmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu tarihsel ve edebi çerçeveden hareketle, mektubun bir düşünce aktarım biçimi olarak Cumhuriyet dönemi yazarlarında da devam eden işlevine bakmak anlamlıdır. Taha Toros Arşivi üzerine yapılan çalışmalar (Semiz & Toplu vb.) incelenmiş, ancak bu spesifik mektubun daha önce bir yayına konu edilmediği tespit edilmiştir.⁶

Mektup Türü ve Arşivsel Belgelerin Önemi

Tarih boyunca haberleşmenin en temel formu olan mektup, Necip Fazıl ve Taha Toros örneğinde olduğu gibi, bireysel bir nottan toplumsal hafızanın merkezine evrilen çok katmanlı bir metin türüdür. Sözlü kültürden yazılı kültüre geçişin en temel araçlarından olan mektup, sadece gönderici ile alıcı arasında kurulan bir iletişim aracı olmanın ötesinde, döneminin dil özelliklerini, düşünsel yönelimlerini ve sosyal ilişkiler ağını da yansıtır. Bu yönüyle mektuplar, edebî tür olarak da incelenmiş, klasik metinlerden modern edebiyata kadar farklı biçim ve işlevlerde ortaya çıkmıştır.

Günümüze kadar mektup sözcüğünün yerine farklı adlandırmalara yer verilmiş, Cumhuriyet döneminden itibaren “mektup” sözcüğünün kullanımı yaygınlaşmıştır. Mektup türü başlarda insanlar arasındaki haberleşmeyi sağlama amacıyla kullanılmış olsa da zamanla bu amaç genişleyerek insanların kendilerini anlatma/ortaya koyma biçimi olarak kullanılmış, bilinmeyen birçok konu hakkındaki bilgilerin gün ışığına çıkmasını sağlayan önemli bir yazı türü olmuştur. Bu türün ortaya çıkışı, yazının kullanılmasına kadar uzanmaktadır denilebilir. Konuyla ilgili Bedreddin Tuncel'in görüşü şu şekildedir:

“En eski zamanlardan başlayarak, Orta Çağ'a gelinceye kadar, mektupların toplum yaşantısında önemli yeri olmuştur. Hatta denilebilir ki, mektubun ortaya çıkışı yazının başlangıçlarına kadar gider” (Tuncel, 1964, s. 386-387).

Nebi Bozkurt, İslam Ansiklopedisi'nde mektubun farklı bir yönü olarak; “Mukaddes kitabımız Kur'an-ı

⁶ Mevcut kaynaklar ve indekslere bakıldığında:

- M. Orhan Okay'ın *Necip Fazıl Kısakürek* adlı eseri, Necip Fazıl'ın edebiyat hayatına ilişkin kapsamlı bilgiler sunar; ancak burada Taha Toros'a yazılmış ya da ondan alınmış mektuplardan söz edilmemektedir (Okay, 2003).
- İnci Enginün'ün *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* adlı kitabı, dönemin önemli şahsiyetlerinin ilişkilerine ışık tutar fakat Necip Fazıl ile Taha Toros arasındaki mektuplaşmaya dair kayıtlar içermemektedir (Enginün, 2016).
- Taha Toros'un eserlerinde ve biyografilerinde, Necip Fazıl ile mektuplaşmaya dair doğrudan bir referans da bulunmamaktadır.
- Ali Donbay'ın *Edebiyatımızda “Mektup” Türü ile İlgili Başlıca Çalışmalar* adlı makalesi incelendiğinde, Necip Fazıl Kısakürek'in *Tanrı Kulundan Dinlediklerim* (1968) dışında sanatçının mektupvari yazılarını içeren başka bir esere rastlanmamıştır. YÖK Tez Merkezi, TRDizin, İdealonline, Türkiye Makaleler Bibliyografyası, Dergipark ve Google Akademik gibi veri tabanlarında kapsamlı taramalar yapmamıza rağmen, Necip Fazıl Kısakürek ile Taha Toros ve eserleri hakkında yayınlanmış çok sayıda çalışmada, bahsi geçen mektupla ilgili -tespit edebildiğimiz kadarıyla- herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Kerîm'in Allah tarafından insanlığa gönderilen ilk mektup" olduğunu ifade etmektedir. Bozkurt ayrıca insanlara rehber olarak gönderilen peygamberlerin "İslâm'a dâvet" amacıyla yabancı devlet adamlarına mektuplar yazdığını belirtmektedir.⁷

Türk edebiyatında mektup türü, Tanzimat dönemiyle birlikte kazandığı yeni ivme sayesinde salt bir haberleşme vasıtası olmanın ötesine geçerek yazınsal bir hüviyet kazanmıştır. Özellikle Cumhuriyet döneminde, bireyin iç dünyasına dair katmanların, duygusal dışavurumların ve düşünsel derinliğin mektup formuna yansımalarıyla türün estetik sınırları genişlemiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Yahya Kemal'e hitaben kaleme aldığı mektuplar, bu formun sadece gündelik bir yazışma değil, aynı zamanda yüksek bir poetik ve düşünsel birikimi temsil eden metinler olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu bağlamda edebiyat tarihçisi Fevziye Abdullah Tansel'in de dikkat çektiği üzere, mektup türü edebiyatımızın farklı dönemlerinde canlılığını koruyarak, düşünce dünyasının doğrudan ve dolaysız bir yansıması olarak varlığını sürdürmüştür. Türk edebiyatında kimi yazarlar, düşünce yazılarından eleştirilere, gezi notlarından kısa hikâye ve romanlara kadar pek çok metni mektup üslubuyla kaleme almışlardır. Bu bağlamda özellikle Namık Kemal, Rezaizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmid, Muallim Nâci, Ahmet Hâşim gibi isimlerin yazılarında, özel mektup formunun estetik açıdan dikkate değer örnekleriyle karşılaşmak mümkündür (Tansel, 1964, s. 413). Tanzimat sonrasında Batı etkisiyle şekillenen Türk edebiyatında mektup türü, adeta en verimli dönemlerinden birini yaşar. Bu süreçte, bir yandan geleneksel edebî birikimden -divan, tasavvuf ve halk edebiyatı gibi kaynaklardan- beslenirken, diğer yandan Avrupa'dan yapılan çeviriler aracılığıyla yeni anlatım biçimleriyle tanışılmıştır. Aynı zamanda dönemin kültürel yapısını dönüştüren gazete ve dergiler, mektup biçiminde kaleme alınmış yazılar için güçlü bir yayın ortamı sunar. Özellikle makale ya da fıkra türünde, mektup üslubunu benimseyen pek çok metin bu süreli yayınlarda kendine yer bulmaktadır. 1840'lı yıllardan başlayarak özel/şahsi mektupların da bu yayınlarda artmaya başlaması bu noktada bir etken olarak görülebilir. Birbirine mesafe olarak uzakta yaşayan kişiler, aynı zamanda edebiyatçı ve fikir adamları yayın organları sayesinde daha kolay ve sık sık mektuplaşabilmişler, birbirlerinden haber alabilmişlerdir. "Dolayısıyla; "gazete ve dergiler", "mektuplaşmadaki kolaylık" ve "tercümeler", Yeni Türk edebiyatında mektubun gelişmesinde etkili olan en önemli unsurlar olarak kaydedilebilir" (Çakır, 2005, s. 581).

Yeni Türk edebiyatında yazmış oldukları mektupları kitap haline getirilen edebiyatçıların başlıcaları: Namık Kemal; *Namık Kemal'in Hususi Mektupları* ismiyle 3 cilt halinde, Abdülhak Hâmit; *Mektuplar* ismiyle 2 cilt halinde, Ahmet Mithat ve Muallim Naci; *Muhaberat ve Muhaverfet* isimleriyle, Ziya Gökalp; *Limni ve Malta Mektupları* isimleriyle, Halikarnas Balıkcısı; *Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı* ismiyle, Nazım Hikmet; *Kemal Tahir'e Mapusaneden Mektuplar*, *Nazım ile Piraye*, *Bursa Cezaevi'nden Va-Nû'lara Mektuplar* isimleriyle, Ahmet Hamdi Tanpınar; *Mektuplar* ismiyle, Cahit Sıtkı Tarancı; *Ziya'ya Mektuplar* ismiyle yayınlanmıştır. (Cevdet Kudret, 2003, s. 323)

Özetleyecek olursak; mektup türü sadece bireysel iletişimi yansıtan özel bir yazışma biçimi değil, aynı zamanda kültürel belleği taşıyan bir metinsel formdur. Arşivlerde korunan bu tür belgeler, edebiyat tarihine yeni veriler kazandırmanın yanı sıra, geçmişin entelektüel iklimini çok katmanlı biçimde anlamamıza da olanak sağlamaktadır.

1928 Türkiye'si, Harf Devrimi ve Kültürel Kırılma

1 Kasım 1928 tarihinde yürürlüğe giren Harf İnkılabı, Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme serüveninde salt bir dilsel revizyon değil, kültürel, ideolojik ve sosyolojik katmanları olan radikal bir

⁷ Nebi Bozkurt. "Mektup". TDV İslam Ansiklopedisi, Mektup maddesi içinde; <https://islamansiklopedisi.org.tr/mektup>.

paradigma değişimidir. Arap alfabesinden Latin esaslı Türk harflerine geçiş, teknik bir tercihin ötesinde, erken Cumhuriyet rejiminin Osmanlı mirasıyla olan bağını yeniden tanımlama ve seküler bir ulusal kimlik/bilinç inşa etme arzusunun en keskin tezahürlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Yazı sistemleri, sadece seslerin grafiksel izdüşümleri değil, aynı zamanda kolektif belleği, dinî-edebî birikimi ve tarihsel sürekliliği bünyesinde barındıran sembolik ekosistemlerdir. Bu açıdan söz konusu değişim, toplumsal hafızada köklü bir kırılmayı beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet ideolojisi tarafından bir "medeniyet projesi" olarak kodlanan bu devrim, Atatürk'ün yaklaşımıyla Türk milletini uygar ve müreffeh bir toplum yapısına ulaştırma hedefinin temel enstrümanlarından biri şeklinde gerekçelendirilmiştir. Atatürk, yeni harflerin kabulünü şu şekilde bildirir: "Bizim asıl işimiz, Türk milletini uygar ve müreffeh bir toplum haline getirmektir. Bu yeni harfler de bu yolda bir araçtır".⁸ Bu yapısal dönüşümün oldukça kısa bir zaman diliminde hayata geçirilmesi, eski yazıya dayalı devasa birikimin bir anda erişilemez kılındığı bir "kültürel kopuş" ortamı yaratır. Bu süreç, eğitimden bürokrasiye kadar her alanda hızla tesis edilse de uzun vadede kuşaklar arası bir okuryazarlık boşluğuna sebebiyet vermiş; 1928 öncesi metinlerin ancak uzmanlık gerektiren birer "belge" statüsüne gerilemesine yol açmıştır. Bu yönüyle Harf Devrimi, modernleşmenin simgesel bir eylemi olduğu kadar, zihniyet dünyasını ve kültürel aktarımı doğrudan biçimlendiren sistemik bir müdahaledir.

Dönemin genç entelektüellerinden Necip Fazıl Kısakürek'in bu sürece dair tutumu, söz konusu dönüşümün bireysel ve sanatsal düzeydeki sarsıntılarını anlamak açısından kritiktir. Kısakürek, modernleşme adına atılan bu adımların, Batı'nın düşünsel derinliğini sorgulamayan, materyalist temelli bir taklitçilikten ibaret olduğunu savunmaktadır denilebilir. Ona göre, Harf Devrimi ile de perçinlenen bu süreç, Batı karşısında bir medeniyet alternatifi olan İslâm'ın devreden çıkarılmasıyla sonuçlanan ve Tanzimat'tan beri süregelen o derin manevi krizin bir parçasıdır (Kısakürek, 1948, s. 2). Batı'nın bilimsel birikimi Türk-İslam medeniyetine uyarlanabilir görülürse de onun felsefi temelleri Kısakürek açısından sadece çözüm üretmemekte, bilakis bir çöküşün habercisi olarak değerlendirilmektedir:

"Tanzimat hamlesi, Batının madde dünyası üzerindeki nakışlarını, buna kışları vücuda getiren ruhtan ve onun oluş seyrinden habersiz, sığın sığı bir hareketti ve dünyalar arası hiçbir muhasebe ve murakabeye girişmediği için ideal getirici olmak şöyle dursun, ideal götürücü mevcut ve pörsük ideali büsbütün kaybettirici oldu" (Kısakürek, 2009, s. 32).

Mektubun İçeriği ve Bağlamsal Yorum

Necip Fazıl'ın 1928 tarihli mektubunda hissedilen o arayış içindeki tonu anlamlandırabilmek için, onun beslendiği edebî damarlar ile bu damarlardan koştığı noktaları irdelemek elzemdir. Kısakürek, her ne kadar Cumhuriyet'in ilk kuşak şairlerinden biri olsa da şiirsel duyuş tarzı bakımından Servet-i Fünûn'un o meşhur "marazi içe kapanıklığını" ve estetik hassasiyetini tevarüs etmiştir. Ancak bu miras, onda pasif bir melankoli olarak kalmaz aksine ontolojik bir sarsıntıya ve aktif bir metafizik buhrana dönüşür. Mehmet Kaplan, Necip Fazıl'ı Cumhuriyet nesli şairleri arasında "en trajik ve patetik olanı" şeklinde tanımlarken, onun bu yönünü seleflerinden keskin bir çizgiyle ayırır. Kaplan'a göre, Servet-i Fünûn şairlerinde görülen ölüm ve yokluk temaları, genellikle agnostik bir şüphe ile sınırlıdır; oysa Necip Fazıl'ın ıstırapı doğrudan "mutlak hakikatin" peşinde koşan bir ruhun yaşadığı metafizik krizin sonucudur (Kaplan, 1990, s. 254-256). Ahmet Hamdi Tanpınar da Necip Fazıl'ın bu mistik duruşuna dikkat çekerek, onun şiiri "mutlak hakikati arama işi" olarak kodladığını vurgular (Tanpınar, 1977, s. 120-122). Bu noktada Necip Fazıl, Servet-i Fünûn'un "sanat için sanat" düsturunu, mutlak olanı telkin etme gayesine dönüştürerek türdeşlerinden ayrılmaktadır.

⁸ Atatürk'ün *Söylev ve Demeçleri*, Cilt 2, Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1952, s. 74.

Necip Fazıl Kısakürek'in genç Taha Toros'a gönderdiği mektup, 1928 yılı civarında Türk edebiyatının ve basının önemli kırılma noktalarından birine, yani Yeni Türk harflerinin kabulü ve Cumhuriyet dönemi basın yapılanmasının değişimine tanıklık eden bir metin niteliği taşımaktadır. Bu mektup, hem dönemin edebî çevresindeki usta-çırak ilişkisini, hem de geçiş dönemi Türkçesinin dil ve üslup özelliklerini göstermesi bakımından tarihsel değere sahip olarak görülmektedir. Necip Fazıl'ın mektubunun en dikkat çekici yönlerinden biri, Osmanlı Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki geçiş dönemi dilini yansıtmadır. Metin, Arapça ve Farsça kökenli kelimelerle (ör. *mekatebe*, *tekâsül*, *bi't-tabîi*, *herc ü merci*, *mütemadiyen*, *muannid*, *füşhat*, *teveccüh*) yoğun biçimde örülmüştür. Bununla birlikte, mektubun genel anlatımında Batılı anlamda bireysel duygulanım ve samimi hitap biçimi belirgindir. Bu durum, Tanzimat sonrası mektup üslubunun devamı niteliğindedir.

Üslup açısından mektup, Necip Fazıl'ın karakteristik "yüksek tonlu" söylemini barındırır. Didaktik, teşvik edici ve 'ağabeyane' bir dil vardır. Taha Toros'a hitap ederken kullandığı "Aziz kardeşim" ifadesi hem dönemin edebî teamülünü hem de samimi bir ustalık ilişkisini yansıtmaktadır. Mektubun son bölümünde yer alan "okumanız, mütemadiyen okumanız" gibi tekrarlı yapılar, Necip Fazıl'ın söyleysel bir üsluba sahip olduğunu; düşünceyi vurgulamak için retorik tekrar tekniğini bilinçli biçimde kullandığını göstermektedir.

Dilsel açıdan mektup, 1928 Harf İnkılabı öncesi Türkçenin yüksek Osmanlı Türkçesi ile sadeleşen yazı dili arasındaki gerilimini de taşır görünmektedir. "Cumhuriyet" ve "Vakit" gibi gazete adlarının parantez içinde belirtilmesi metnin yayın bağlamına dair bilgi verirken aynı zamanda Necip Fazıl'ın basın alanında etkin rolünü hatırlatmaktadır. Bu açıdan, mektup sadece özel bir yazışma değil, aynı zamanda basın-edebiyat ilişkisinin iç işleyişini belgeleyen/ortaya koyan bir kültürel doküman şeklini almaktadır. Ayrıca bahsi geçen mektup, dönemin yayın dünyasına dair içsel bir tanıklık da sergilemektedir. Necip Fazıl, bazı gazetelerle yaşadığı anlaşmazlık nedeniyle yazılarının yayımlanmadığını belirtmektedir. Bu açıklama, şairin erken döneminde yayıncı çevreleriyle yaşadığı gerilimlerin belgelenmesi açısından önemlidir. Mektubun yazıldığı dönem, Necip Fazıl'ın *Cumhuriyet*, ardından *Vakit* ve *Hayat* gibi mecmualarda yazdığı; edebiyat sahasında tanınmaya başladığı erken Cumhuriyet yıllarıdır. Bu yıllar hem Türk basın tarihinin hem de edebî ortamın dönüşümünde olduğu bir dönemdir. Harf Devrimi öncesinde basın ve edebiyat dünyasında Latin harflerine geçiş hazırlıkları başlamış, gazetelerde bu geçişin etkisi hissedilmiştir. Necip Fazıl mektubunda bu tarihî olayı doğrudan işaret eder:

"...hem yeni harflerin tatbikine başlanacağı günün yaklaşması hem de gazete sahipleriyle aramızda çıkan münakaşa yüzünden sahifeyi ansızın tatil edince bi't-tabîi neşretmek mümkün olmadı."

Bu ifade, Harf İnkılabının edebiyat üzerindeki doğrudan etkisini gözler önüne sermektedir. Mektup, bir yandan dönemin yayıncılık pratiklerini (örneğin "mürettiphane", "taahhütlü mektup" gibi ifadelerle teknik ayrıntıları) yansıtırken, diğer yandan sanatçı-gazete yönetimi çatışmasını da açıklamaktadır. Bu durum, Necip Fazıl'ın ileriki yıllarda geliştireceği "bağımsız sanatçı tavrının" erken bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Mektuptaki satırlar, Necip Fazıl'ın söz konusu reform karşısındaki duygusal ve estetik reaksiyonlarını işaret etmektedir. Şairin sadece siyasal ya da ideolojik değil, aynı zamanda içsel ve poetik düzlemde yaşadığı bu kırılma, onun erken dönem şiirlerinde derin izler bırakmıştır. Kısakürek, Arap harflerini sadece bir alfabe değil, aynı zamanda bir geleneğin, bir kültürün taşıyıcısı olarak da görür. Bu yüzden Harf Devrimi, onun dünyasında sadece harflerin değişimi değil, bir ruhun kesintiye uğraması anlamına gelmektedir denilebilir. Kısakürek'e göre medeniyetin ihtiyacı olan inkılâp, bizim köklerimizde aranmaktadır: "Doğu'nun Batı boyunduruğundan kurtarılarak yükselişe geçmesini sağlayacak ve bu inkılâbı mümkün kılacak şey Türk-İslam medeniyetinin köklerinde mevcuttur" (Kısakürek, 1993, s. 89) demektedir. Bu düşüncelerine rağmen yazar, resmi alfabeyle birlikte yazı

hayatını Latin harfleriyle sürdürmüştür. Onun bu süreci kabul ettiği, ancak manevi değerler ve kültürel süreklilik konusunda eleştirel bir duruş sergilediği pek çok kaynaktan anlaşılabilir.

Necip Fazıl'ın bu geçişi zorunlu bir mecburiyet olarak gördüğü ve bu mecburiyetin ardında bir kültür kopuşu riski taşıdığı belirtilmektedir. Necip Fazıl, yazı devriminin modernleşme adına yapıldığını kabul ederken bu dönüşümün toplumsal hafızada açtığı yaraları, eserlerinde dile getirmekten çekinmemiştir. Bu boşluk sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsaldır. Çünkü değişen alfabe, aynı zamanda yazıyla şekillenen bir kültürel sürekliliğin de kırılmasına yol açmıştır. Söz konusu mektubun ilgili kısmında Harf İnkılâbı nedeniyle yazılarının yayımlanamamış olmasından şikâyet eden Necip Fazıl, sadece teknik bir engeli dile getirmemekte, aynı zamanda dönemin getirdiği zihinsel ve kültürel dönüşüm karşısında duyduğu kaygıyı da yansıtmaktadır: “Cumhuriyet mefhumunun bütün dünyaca kabul edilmiş idare şekil ve prensibine karşı hiçbir düşmanlığımız olmadığını kayıt ve sadece bu devre içindeki ruhi kıymetler paniğini kastederek belirtelim” (Kısakürek, 2014, s. 162) derken dönüşüm ismi altında, Doğu medeniyetinden oldukça farklı şekilde toplumsal ve siyasal yapının uyum sağlamasını Batı'daki inkılâbın kaynağı şeklinde görmediğini belirtmektedir. Bu bağlamda mektup, bahsi geçen yönüyle sadece kişisel bir serzeniş değil, aynı zamanda estetik bir direnişin ve kültürel kaygının belgelenmiş biçimi olarak okunmalıdır. Bir başka deyişle Necip Fazıl Kısakürek, Latin harflerine geçiş sürecini tamamen reddetmemiş ancak bu değişimin kültürel ve manevi açıdan sancılı ve riskli olduğunu edebi ve düşünsel üretimlerinde dile getirmiştir denilebilir. Yazı hayatına yeni alfabeye devam etmiş fakat Osmanlı-Türk kültür mirasına duyduğu saygı ve bağlılık, onun eserlerine nüfuz etmiştir.

Mektubun ana eksenini, genç bir şair olan Taha Toros'un Cumhuriyet gazetesine gönderdiği şiirlerdir. Necip Fazıl, bu şiirleri yayımlamadığını açıklamakla birlikte, Toros'u sanatına bağlı kalmaya, sükûnet ve azimle çalışmaya teşvik eder:

“Yolunuzda her engeli çiğneyerek sükûti ve mağrur adımlarla yürümeniz... mütemadiyen titiz ve muannid çalışmanız... gönlünüzü hiçbir füşhatin tatmin etmeyeceği bir sanat ihtirasına kaptırmanız...” mektuptan alınan söz konusu pasaj, Necip Fazıl'ın sanat anlayışının temel niteliklerini yansıtmaktadır. Burada sanat, bir “ihtiras”, “çile” ve “istikrar” meselesi olarak tanımlanmaktadır. Bu düşünce, daha sonra şairin *Çile* (1946) adlı eserinde olgunlaşacak olan sanat-iman-çile üçlemesinin erken biçimidir.

Mektubun içeriğinde ayrıca “gençlik” ve “değer bilinci” temaları öne çıkar. Necip Fazıl, “kıymetine bedbin bir nazarla baktığım memleket gençliği arasında sizin gibi saklı cevheriyetler bulmayı...” derken Cumhuriyet kuşağının edebî potansiyeline duyduğu kuşkuyla seçkin bir sanatçının umudunu bir arada dile getirmektedir. Bu tavır, erken Cumhuriyet aydınlarının kültürel süreklilik sorununa karşı duyduğu endişeyi de gözler önüne sermektedir.

Sonuç olarak söz konusu mektup hem belgesel nitelik hem de edebî değer taşıyan bir metin şeklindedir. Edebî değer açısından bakıldığında, dildeki yüksek retorik, duygusal yoğunluk ve estetik yapı, metni sıradan bir yazışma olmaktan çıkarmaktadır. Tür bakımından, kişisel mektubun içinde sanat, yayıncılık ve dönemin edebî ortamına ilişkin gözlemler yer almaktadır. Bu açıdan bu durum, mektubu “edebî mektup” kategorisine dahil eder. Yazar kimliği açısından ise Necip Fazıl'ın erken dönem poetikasının temel izleklerini (sanat tutkusu, bireysel çaba, içsel disiplin vb. gibi) bu özel metin aracılığıyla görmek mümkündür denilebilir. Dolayısıyla bu mektup, Türk edebiyatı tarihindeki edebî mektupların ustalık-çıraklık geleneği içinde kendine has, özgül bir yere sahiptir. Aynı zamanda 1920'ler Türkçesinin dilsel yapısını, basın-edebiyat etkileşimini ve kültürel geçişin izlerini belgeleyen bir tarihî kaynak niteliği taşımaktadır.

Servet-i Fünûn ve Sanat Anlayışı Tartışmaları

Türk edebiyatında Batı etkisinin belirginleştiği en önemli dönemlerden biri, 1896-1901 yılları arasında etkin olan *Servet-i Fünûn* topluluğunun faaliyetleriyle şekillenmiştir. Bu dönem, sadece edebi türlerde biçimsel dönüşümlerle değil, aynı zamanda edebiyatın işlevine dair köklü anlayış farklılıklarıyla da dikkat çekmektedir. 1920'ler Türk edebiyatı hem siyasi hem toplumsal dönüşümlerin etkisiyle sanatın işlevi ve aynı zamanda estetik anlayışı bakımından farklı yaklaşımların karşılaştığı bir dönemdir. Bu dönemde özellikle Servet-i Fünûn çevresi ile genç kuşak şair ve yazarlar arasında sanatın amacı üzerine derin tartışmalar yaşanmıştır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Necip Fazıl Kısakürek, sanatın bireysel ve metafizik boyutlarını ön plana çıkaran anlayışıyla dönemin ağırlıklı edebi söylemiyle belirgin bir çatışma içine girmiştir. Servet-i Fünûn ve özellikle Cumhuriyet'in erken döneminde etkin olan isimler, sanatın toplumsal fayda amacı doğrultusunda şekillenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Topluluk üyeleri, Tanzimat'tan devralınan "toplum için sanat" anlayışını reddederek "sanat için sanat" ilkesini benimsemişlerdir.⁹ Estetik değerleri ve bireyin iç dünyasını önceleyen bu yeni edebi yönelim, *Servet-i Fünûn* dergisi etrafında toplanan Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil, Cenap Şehabettin gibi sanatçılar tarafından temsil edilmiştir.¹⁰ Bu tutum, bir yandan modern edebiyat anlayışının önünü açarken, diğer yandan dönemin kimi çevreleri tarafından halktan ve gerçeklikten kopuk olmakla eleştirilmiştir.¹¹

Servet-i Fünûn sanat anlayışına dair bu tartışmalar, dönemin sadece estetik değil, aynı zamanda ideolojik kırılmalarını da görünür kılmaktadır. Duruma Necip Fazıl açısından bakacak olursak; 1920'lerde henüz tam olarak olgunlaşmamış sanat görüşünde, bireyin iç dünyasına yaptığı metafizik vurguyla farklılaşmıştır. Ona göre, sanat salt toplumun faydasına indirgenemeyecek kadar derin ve kişisel bir olgudur. Bu yaklaşım, dönemin hâkim toplumsal realizm anlayışıyla çatışmış, eleştirilenler tarafından "romantik bireycilik" ve "mistisizm" olarak değerlendirilmektedir. Bu karşıt görüşler, sadece kamuya açık polemiklerde değil, aynı zamanda özel yazışmalarda da kendini göstermektedir (Kısakürek, 2014, s. 38-51).

1928 yılına ait bahsi geçen mektup üzerine yapılan araştırmalar, Necip Fazıl'ın edebiyat çevreleriyle yaşadığı gerilimleri ve sanat anlayışı eksenindeki tartışmaların derinliğini ortaya koymaktadır. Bu durum, Türk edebiyatının modernleşme sürecinde sanatın işlevi üzerine devam eden ideolojik ve estetik çatışmaların önemli bir örneğini teşkil etmektedir. Bu bağlamda Servet-i Fünûn çevresinin toplumsal faydayı merkeze alan sanat anlayışıyla Necip Fazıl'ın bireysel metafizik sanat algısı arasındaki söz konusu gerilim, Cumhuriyet'in kültürel kodlarının ve Türk edebiyatının dönüşümünün anlaşılmasında kritik bir dönemeç sayılabilir. Bu karşıtlık hem sanatın işlevine hem de edebiyat tarihinin kavramsal temellerine dair tartışmaların zenginleşmesini sağlamıştır.

Mektupta örtük biçimde referans verilen bir diğer bağlam, 1928 yılında Servet-i Fünûn çevresiyle yaşanan tartışmalardır. Necip Fazıl'ın bireysel ve metafizik içerikli sanat anlayışı, dönemin toplumsal fayda merkezli edebiyat anlayışıyla çatışmaktadır. Mektupta bahsi geçen münakaşa üzerine tarama yaptığımızda spesifik bir yanıt bulmamız mümkün olmamıştır. 1928 yılında Necip Fazıl'ın münakaşaları detaylı bir şekilde araştırıldığında kaynaklarda Servet-i Fünûn çevresiyle yaptığı bazı sanat anlayışı tartışmaları bulunmaktadır. Ayrıca yine mektupta geçen "... hem yeni harflerin tatbikine başlanacağı

⁹ Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, haz. İnci Enginün, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018, s. 345.

¹⁰ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1990, s. 21-24.

¹¹ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2003, s. 267.

günün yaklaşması hem de gazete sahipleriyle aramızda çıkan bir münakaşa yüzünden sahifeyi ansızın tatil edince bi't-tabîî neşretmek mümkün olmadı.” ifadesindeki tartışma üzerine Cumhuriyet Gazetesi başyazarı Yunus Nadi ile aralarındaki münakaşalar araştırılmış fakat 1928'lerde bilinen herhangi bir tartışmaya rastlanamamıştır. Cumhuriyet Gazetesi ve Yunus Nadi ile ideolojik çatışmalar 1930'lar-40'lara tekabül etmektedir. Kaynaklar Necip Fazıl'ın özellikle 1930'lu ve 1940'lı yıllarda Cumhuriyet gazetesinin sahibi ve başyazarı Yunus Nadi ile sert ideolojik çatışmalar yaşadığını ortaya koymaktadır. Necip Fazıl, Cumhuriyet Gazetesi'ni Batı taklitçiliği ve manevi değerlerden uzaklaşmakla suçlamış, Yunus Nadi de Necip Fazıl'ı fikir değiştirmekle ve aşırı sağ çizgiyle ilişkilendirmekle eleştirmiştir. Özellikle 1939 sonunda Malatya Milletvekili Nasuhi Baydar, Pierre Louys'un *Afrodite* romanını Türkçeye çevirmesi ve kitabın içeriğinin “müstehecenlik” iddiasıyla eleştirilmesi sonrasında İstanbul savcılığı tarafından dava açılması üzerine Necip Fazıl ve Yunus Nadi arasında bilinen en ünlü tartışma “Afrodite Davası” yaşanmıştır (Semiz, & Toplu, 2022, s. 153). *Son Posta* gazetesinde yayınlanan “Rapor” başlıklı yazısında Necip Fazıl, dolaylı bir dille Yunus Nadi'nin tutumunu eleştirmiş, onun bu yazısı davanın basın boyutuna ciddi katkı sağlamıştır. Ne Yunus Nadi ne de Necip Fazıl mahkeme sürecinde suçlu bulunmayıp her ikisi de beraat etmiştir (Semiz, & Toplu, 2022, s. 133). Yine yazarın Zekeriya Sertel ve sol basımla mücadeleleri 1940'lara tekabül etmektedir. Necip Fazıl, Büyük Doğu hareketinin lideri olarak, özellikle Zekeriya ve Sabiha Sertel çiftine karşı sert polemikler yürütmüştür. Sol görüşlü bu yayıncıları “din düşmanı” ve “manevi yozlaştırıcılar” olarak hedef almıştır. Sertel çifti de Necip Fazıl'ı karalama ve iftirayla suçlamıştır (Sertel, 1977).

Necip Fazıl'ın *Bâbüâli* ve *O ve Ben* adlı eserlerinde, özellikle 1920'lerin sonu ve 1930'ların başındaki basın hayatına dair çizdiği portre, mektubundaki hayal kırıklığını besleyen bir arka plana sahiptir denilebilir. Şair, *Bâbüâli*'de dönemin gazete patronlarını ve edebiyat sayfalarının “inhisarcı” (tekelci) yapısını sık sık eleştirir. Bu durum mektubunda bahsettiği 'gazete sahipleriyle çıkan münakaşa'nın münferit bir olay olmadığını, aksine o dönemin basın hiyerarşisinde genç bir şairin maruz kaldığı yapısal bir dışlanma olduğunu düşündürmektedir (Kısakürek, 2017 ve Kısakürek, 2021).¹² Mektubundaki sitem, Kısakürek'in hatıratlarında sıklıkla vurguladığı 'anlaşılama' ve 'sanatın ideolojik rüzgârlara kurban edilmesi' temalarıyla örtüşmektedir. Dolayısıyla, mektupta yer alan sitem, şairin daha sonra *O ve Ben*'de 'büyük kırılma' olarak nitelendirdiği o dönüşüm sürecinin, edebî zemindeki ilk dışavurumlarından biri olarak okunabilir. Bu paralellik, mektubun sadece bir sitem değil, Kısakürek'in sanat anlayışı ile dönemin basın dünyası arasındaki uzlaşmazlığın kronolojik bir kanıtı olduğunu göstermektedir. Bahsi geçen bu mektup, söz konusu tartışmaların sadece kamuya açık polemiklerde değil, özel yazışmalarda da yankı bulduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Taha Toros'un Arşivcilik Rolü ve Mektubun Muhafazası

Taha Toros, 20. yüzyıl Türkiye'sinde biyografi, hatırat ve belge toplamaya dayalı bireysel arşivcilik geleneğini sürdüren öncü isimlerden biridir. Özellikle yazılı kültüre olan bağlılığı ve belgelerin gelecek kuşaklara aktarımına verdiği önem, onu sadece bir araştırmacı değil, aynı zamanda bir bellek muhafızı konumuna getirmiştir. Toros'un ömrü boyunca oluşturduğu ve 1999 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'na bağışladığı arşiv, yaklaşık 20.000 belge, mektup, fotoğraf ve not defterinden oluşmakta ve bu yönüyle Cumhuriyet dönemi kültür tarihine dair eşsiz bir kaynak niteliği taşımaktadır (Semiz, & Toplu, 2022, s. 151). Necip Fazıl Kısakürek'in 1928 yılına ait mektubu da bu arşivden çıkarılmıştır. Mektubun Taha Toros Arşivi'nde bugüne dek gün yüzüne çıkarılmadan muhafaza

¹² *Bâbüâli*'de yazarın, basın dünyasındaki tekelleşme ve gazete yönetimleriyle olan çatışmalarını anlattığı bölümler, mektubun tarihsel bağlamını destekleyen birincil kaynaktır. *O ve Ben*; şairin kendi içsel dönüşümünü ve 'yabancılaşma' hissiyatını irdelediği bu eser, 1928 yılındaki o 'sitemkâr' ruh halinin sonraki yıllardaki felsefi derinliğini anlamak için elzemdir.

edilmiş olması, Toros'un belgeyle kurduğu münasebetin salt epistemolojik bir ilgiyle sınırlı kalmadığını, aksine derin bir etik perspektifle şekillendiğini kanıtlamaktadır. Arşivsel pratik, belgenin fiziksel olarak korunmasının ötesinde, onun barındırdığı mahremiyete, anlam katmanlarına ve tarihsel bağlamına duyulan önemi de beraberinde getirmektedir. Bu durum, kişisel yazışmaların sadece barındırdıkları metinsel içerikle değil, aynı zamanda seçilme, saklanma ve kamuya sunulma süreçlerindeki tercihlerle de tarihsel bir değer kazandığını doğrular niteliktedir.

Arşivler, nesnel birer vesika yığını olmaktan ziyade, kurucusunun zihniyet dünyasının ve kültürel hiyerarşisinin somut bir izdüşümü niteliğindedir. Bu çerçevede, Toros'un Necip Fazıl'a ait söz konusu metni uzun yıllar boyunca kamusallaştırmaktan kaçınması, belgenin muhatabına ve içerdiği anlam derinliğine yönelik sergilenen arşivsel bir nezaketin ifadesi olarak okunmalıdır. Dolayısıyla, mektubun literatürden saklı kalmış olması bir noksanlık değil, aksine belgenin "doğru zaman" ve "doğru bağlam" ile buluşmasını önceleyen, bilinçli ve stratejik bir arşivleme politikasının neticesi şeklinde düşünülebilir.

Toros'un arşivcilik pratiği, bireysel hafızanın kamusal kültüre katkı sunacak biçimde nasıl düzenlenebileceğine dair örnek teşkil etmektedir. Bu açıdan, Necip Fazıl'ın mektubunun korunmuş olması sadece tarihî bir belgeyi günümüze taşımakla kalmaz, aynı zamanda bir arşivcinin etik sorumluluğu ve kültürel vizyonunu da görünür kılmaktadır.

Sonuç

Bu inceleme, Necip Fazıl Kısakürek'in 1928 yılında Taha Toros için kaleme aldığı, literatürün henüz keşfetmediği bir mektup üzerinden hareket etmektedir. Temel amaç; bu kıymetli vesikanın satır aralarına gizlenmiş tarihsel ve kültürel katmanları deşifre etmektir. Söz konusu metin, iki entelektüel figür arasındaki hususi bir yazışma olmanın çok ötesinde; Türkiye'nin modernleşme serüveninde vuku bulan Harf İnkılabı'na, dönemin estetik çatışmalarına ve yayın dünyasındaki yapısal kırılmalara doğrudan tanıklık eden bir "bellek nesnesi" hüviyetiyle değerlendirilmelidir. Necip Fazıl'ın henüz yolun başındayken yaşadığı fikrî düğümleri ve dönemin edebiyat çevresiyle girdiği etkileşimi bu mektup aracılığıyla izlemek mümkündür. Yazar, Harf İnkılabı'nı yalnızca teknik bir dönüşüm olarak değil, derinden hissedilen bir 'kültürel travma' olarak betimler. Şairin iç dünyasındaki bu ontolojik sarsıntı, satır aralarından taşarak dönemin edebî üretimlerine de karakteristik bir iz bırakmıştır.

Çalışmada irdelenen Servet-i Fünûn eksenli sanat polemikleri; Necip Fazıl'ın ferdiyetçi ve metafizik tınılı estetik tavrının, toplumsal faydayı merkeze alan edebiyat ekolleriyle nasıl bir zıtlık oluşturduğunu kanıtlar niteliktedir. Söz konusu fikir ayrılığı, yalnızca gazete sütunlarında kalmayarak mahrem mektupların satırlarına da sızmış, sanatın 'şahsi' mi yoksa 'içtimai' mi olması gerektiği sorunsalı etrafında temel bir kırılma noktası yaratmıştır. Kısakürek'in sanatı bir hakikat arayışı olarak niteleyen yaklaşımı, dönemin pozitivist ve ideolojik dayatmalarıyla sert bir çatışma alanına girmiştir.

Taha Toros'un arşivci kişiliği, söz konusu mektubu sıradan bir muhafaza nesnesi olmaktan çıkarıp tarihsel bir hafıza ve etik sorumluluk simgesine dönüştürmektedir. Onun şahsi birikimi, belgeye duyulan saygıyla birlikte o belgenin ne zaman paylaşılacağına dair kritik dengenin önemini hatırlatır. Necip Fazıl Kısakürek'in bu mektubu, dil ve bağlam derinliğiyle mektup türünün Türk edebiyatındaki kıymetini temsil eden başlı başına bir anıt niteliğindedir. 1920'li yılların dil dünyasını ve Harf İnkılabı'nın yankılarını taşıyan metin, 'okumaya' yapılan sürekli vurguyla aslında bir sanat terbiyesini vazeder. Bu nedenle elimizdeki metin, kişisel bir mektubun sınırlarını aşarak erken Cumhuriyet devrinin estetik bilincini ve kültürel dönüşüm sürecini mühürleyen bir vesika değerindedir denilebilir.

Netice itibarıyla bu inceleme, edebî bir mektubun yalnızca yazınsal bir tür olmadığını; aksine kültürel, tarihsel ve sosyolojik veriler ışığında ne denli zengin bir okuma zeminine sahip olduğunu somut bir örnekle ortaya koymaktadır. Özel arşivlerde muhafaza edilen bu tür vesikalar, hem bir yazarın düşünsel gelişim evrelerini hem de o dönemin zihniyet kodlarını çözmek için hayati birer kaynak niteliğindedir. Necip Fazıl'ın Taha Toros'a yazdığı söz konusu satırlar; kültürel süreklilik, radikal inkıpların birey üzerindeki sarsıcı etkileri ve edebiyat-ideoloji arasındaki karmaşık bağların en berrak şahitlerinden biridir. Edebiyat tarihimizin henüz gün ışığına çıkmamış bu türden verilerle yeniden yorumlanması, akademik bir zorunluluğun ötesinde, kolektif belleğin yeniden inşası için de kaçınılmaz bir sorumluluktur.

Kaynakça

- Akyüz, K. (1990). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. Ankara: İnkılap Kitabevi.
- Atatürk Kitaplığı. (2007). *Taha Toros Arşivi Kataloğu*. İstanbul: İBB Kültür A.Ş.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. (1952). (Cilt 2). Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Bozkurt, N. (2004). Mektup. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 29). Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/mektup>
- Çakır, Ö. (2005). *Türk Edebiyatında Mektup* [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ankara.
- Donbay, A. (2011). Edebiyatımızda “Mektup” Türü ile ilgili Başlıca Çalışmalar. *Erdem*, 61, 83-102.
- Enginün, İ. (2014). *Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Enginün, İ. (2016). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (1990). *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karaca, A. (der.) (2018). *Necip Fazıl'dan Menderes'e Mektuplar*. İstanbul: Kopernik Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (1948, Şubat 27). İslam nasıl bozuldu? Tanzimat devrinde. *Büyük Doğu*, 4(82).
- Kısakürek, N. F. (1968). *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (1993). *Beklediğimiz*. (Rapor 4/6). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (2009). *Türkiye'nin Manzarası*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (2014). *İdeolocya Örgüsü*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (2017). *Bâbîâli*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (2021). *O ve Ben*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2003). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kudret, C. (2003). *Örneklerle Edebiyat Bilgileri* (Cilt 2). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Moran, B. (1990). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Okay, M. O. (2003). *Necip Fazıl Kısakürek*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Semiz, Y., & Toplu, G. (2022). Afrodit davası: İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türk basınında sansür uygulamasına bir örnek. *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 6(2022), 132-167.
- Şahin, V. (2024). Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde Yol Kronotopunun İmge ve Görüngüleri, *Folklor/Edebiyat*, 30(2)-118. s.287-310.
- Tanpınar, A. H. (1977). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2018). 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi (İ. Enginün, Haz.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tansel, F. A. (1964). Türk Edebiyatında Mektup. *Tercüme Dergisi-Mektup Özel Sayısı*, 16(77-80), 386-413.
- Tansel, F. A. (Haz.). (1969). *Namık Kemal'in Hususî Mektupları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Toros, T. *Edebiyatçılarımızdan Mektuplar*. (Yayımlanmamış derleme, Taha Toros Arşivi, Atatürk Kitaplığı, İstanbul).
- Tuncel, B. (1964). Türk Edebiyatında Mektup. *Tercüme Dergisi-Mektup Özel Sayısı*, 16(77-80), 386-387.
- Sertel, Z. (1977). *Hatırladıklarım*. İstanbul: Ant Yayınları.

EK

A. Mektubun Latinize Metni

Aziz kardeşim,

(Cumhuriyet) gazetesine gönderdiğiniz taahhütlü mektubu aldım. Fakat vaat ettiğiniz mecmua elime geçmedi. Size esasen son mektubunuza mütekaddim mektubunuz münasebetiyle cevap vermek emelindeydim. Ne yapayım ki en yakın dostlarıma varıncaya kadar (mekatebe) hususundaki tekâsülüm, mektupla konuşmaktaki nefretim ve bi'l-hassa bu günlerde hayatımın herc ü merci buna mâni' teşkil etti. Yoksa hararet ve nezaketinizin beni çok memnun ettiğini ve kıymetine bedbin bir nazarla baktığım memleket gençliği arasında sizin gibi saklı cevheriyetler bulmayı beni harekete geçirecek bir hadise olarak kayıt edebilirim. İlk mektubunuzda bana ithaf ederek gönderdiğiniz şiiirlere (Cumhuriyet) sahife-i edebiyesinin inhisarcı olmak kayıt ve şartına rağmen derhal aynı sayfaya derç edecektim. Ne yazık ki bu şiiirler elimize edebi sahifenin tam son nüshasına tesadüf eden bir zamanda geçti. Buna rağmen ümit ediyorduk ki edebi sahifeye son bir veda sahifesi olarak bir nüsha daha devam edebilelim. Şiiiriniz bu itibarla gazetenin mürettiphanesine verildiği halde hem yeni harflerin tatbikine başlanacağı günün yaklaşması hem de gazete sahipleriyle aramızda çıkan münakaşa yüzünden sahifeyi ansızın tatil edince bi't-tabü neşretmek mümkün olmadı.

Sizi tebrik ederim. Yolunuzda her engeli çiğneyerek sükûtü ve mağrur adımlarla yürümeniz ve bi'l-hassa mütemadiyen okumanız, okumanız, mütemadiyen titiz ve muannid çalışmanız. Rü'yet-i ufkunuzu mütemadiyen açmanız, genişletmeniz ve gönlünüzü hiçbir füşhatin tatmin etmeyeceği bir sanat ihtirasına kaptırmanız teveccühlerini itimat edeceğiniz bir ağabey lisanından dinleyiniz aziz kardeşim.

Adresim: (Vakit) gazetesinde Necib Fazıl

İhtimamkâr olacağınız yazılarınızı bana gönderirseniz (Hayat) vesaire gibi mecmualara koyarım.

ایلک مکتوب بکدره بیا ایکی ایسه کوه دلیکله سوره
 (جمهوریت) صحیفه آریسینده اخصاص اولسه قید اولمسه
 نئی در حال عینی صحیفه دروغ ایسه جلدیم .
 نایبیه که بو سطر اطرده اربی صحیفه نده تام
 صورت نرسنه تصادف ایسه به نرسنده کجی .
 بو قاش نئی امید ایسه بوردو که اربی صحیفه صورت بدو
 صحیفی اولاره بر نرسده درام ایسه بیلم .
 سئید بو اجهتله نرسنده مرتبانه سه ویرلینی حالده
 هم بی طرفه طبیعه باشونا هجف کونک یا قوشای
 همده نرسه صاحبده آسره صحیفه به نناقسه
 یوننده صحیفی آتیه تظیل ایسه بالیصیر تر ایسه
 سئید اولمادی .
 نئی سئید ایسم یوننده هر آنقه جیلده بک
 کونک و صغور آریلم بوردو تر و بالیصیر می دنا
 دوشو تر ، ادره تر ، می دنا سئید و صغور
 جالیس تر ، دوشو افقده می دنا آهیا تر
 لیسله تر و کولکده ای هم به فحک و لیسله
 ایتمه جلی به صغور اهدا صغور قید بک سئید
 درم این ایسه ایسه کله به آتی بد سئید
 کونک و صغور
 آره هم : (وقت) نرسنده جین نطقه
 الهقا ما اولمجه نایب بکدره بیا کونک (حیات) و سئید
 بوردو کونک

Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği
 Taha Toros Arşivi

* 0 0 1 5 7 0 0 6 3 0 0 9 *